

LANGEBRUG 89-91

LANGEBRUG 89-91a

We komen er vaak langs, op weg naar het verhaal van Jacob van Swaneveld en de YRS.

Je komt de poort uit, draait je om en dan hoor je “He, Jan Steen. Komt die ook uit Leiden” ?

Ja, vertel je vol trots in 1626. En dan zegt wel iemand: Ja, het Huishouden van Jan Steen. Nu is er geen schilderij met deze naam, maar ze bedoeling natuurlijk iets als....

HET HUISHOUDEN VAN JAN STEEN: SOO DE OUDE ZONGEN, PIJPEN DE JONGE...

Deze familie weet hoe ze een feestje moeten bouwen: eten, drinken, muziek maken en zingen. Jong en oud doen mee.

Jongetje in raam en kinderen rechts met een pijp.

Vader aan de drank; Meisje laat kleine broer lurken aan de wijnkan.

Maar dit schilderij bevat een boodschap, een waarschuwing.. Zie het papier, rechts boven met de tekst: "Soo de oude zongen, soo pypen (piepen) de jonge".

Kortom: een slecht voorbeeld, doet slecht volgen.

Jan Steen was een "opvoeder" in de goede zin van het woord.

Overigens, Jan Steen speelt op de doedelzak.

Maar was dit werkelijk het huishouden van Jan Steen? Wat weet ik eigenlijk van hem? Terwijl hij een Leidse schilder was die nog langer in Leiden heeft gewoond dan Rembrandt.

Na het doorlezen van de wandelingen en vooral na de tentoonstelling in de Lakenhal tgv. zijn 400ste geboortejaar weet ik dat Jan Steen veel meer kon dan een “huishouden” schilderen. Zijn werken hangen in bekende musea over de hele wereld. Wat ik heb geleerd over het Leidse leven en de veelzijdigheid van Jan Steen wil ik graag met jullie delen in deze korte presentatie..

Zelfportret [1663–1665]

- Geboren 1626 Leiden, Botermarkt 5 (*waarschijnlijk*)
- Oudste zoon van Havick Janszoon Steen en Elisabeth Capiteyns
- Vader was graanhandelaar, olieslager en bierbrouwer
- Bierbrouwerij "de Rode Hellebaert" stond langs de Vliet (*verdwenen*).
- De oliemolen stond op Breestraat 20 (*verdwenen*)
- Latijnse School
- Inschrijving Universiteit (1646)
- Schilderlessen [Utrecht, Den Haag, Haarlem]
- Lid St. Lucas-gilde als meester-schilder (1648)
- Ging als schilder werken in Den Haag (1648)

ZELFPORTRET JAN STEEN

Waarschijnlijk is Jan geboren op Botermarkt 5, want zijn ouders woonden in bij een oom en tante van zijn vader Havick. Ze hadden Havick als wees opgevangen toen diens moeder was overleden.

Het gezin Steen verhuisde later naar Papengracht 10, naast het van Brouckhovenhofje.

Zijn ouders waren welgesteld.

De oliemolen was een rosmolen

Jan Steen bracht de eerste 22 jaar van zijn leven door in Leiden

Tekenleraren waren::

Nicolaus Knupper in Utrecht

Jan van Goyen in Den Haag

Adriaan van Ostade in Haarlem

Jan Steen vertrok in 1648 naar Den Haag om daar te gaan werken bij Jan van Goyen

GEZICHT OP LEIDEN

Hier een bekend werk van van Goyen: Zicht op Leiden vanuit het noordoosten

Vraag: wat was het vroegste jaar waarop dit werk kan zijn geschilderd?

Uitleg. Marekerk. Cement was net droog, want dit schilderij is uit 1650.

PK is gerdraaid.

Bij van Goyen had Jan dus landschappen leren schilderen.

Zie volgende dia.

Jan van Goyen

Jan Steen

Iets over de rangorde in de schilderijenmarkt in de 17de eeuw

1. Historiestukken (De absolute top)

Historische gebeurtenissen (, **Zeeslagen**), maar vooral **bijbelse taferelen, mythologische verhalen en allegorieën**.

Waarom? Een schilder moest hiervoor alles kunnen: menselijke anatomie, emotie, landschappen, architectuur én hij moest diepe literaire en morele kennis hebben.

2. Portretten

Het vastleggen van de mens—Gods mooiste creatie—werd als zeer eervol beschouwd.

Waarom? Het vereiste de gave om niet alleen de buitenkant, maar ook de 'ziel' of de status van de geportretteerde te vangen

3. Genrestukken (Het dagelijks leven)

Scènes uit het dagelijks leven, zoals herbergen, keukens, of chique gezelschappen

Waarom? Hoewel ze technisch vaak briljant waren, vonden theoretici dit "slechts" het nabootsen van de alledaagse werkelijkheid, zonder een grootse, nobele literaire bron. Toch zat er vaak een verborgen morele les of waarschuwing in.

4. Landschappen, Stadsgezichten

Schilderijen van de natuur, zeeën, of steden (zoals Jacob van Ruysdael).

Waarom? Prachtig om te zien, maar het werd gezien als het kopiëren van de levenloze of passieve natuur. Er zat volgens de critici te weinig 'menselijke geest' en intellect in.

5. Stilleven (De bodem van de hiërarchie)

Bloemen, fruit, jachtbuit of *vanitas*-stilleven met schedels en boeken.

EMMAÜSGANGERS
Rembrandt 1638

EMMAÜSGANGERS
Jan Steen 1665

.Rembrandt was een absolute meester in vooral Bijbelse taferelen..

Kon Jan Steen dat ook ? Kijk naar de Emmaüsgangers.

Na de dood van Christus zijn een paar discipelen op weg naar het plaatsje Emmaus, vlak bij Jerusalem. Daar komen ze een vreemdeling tegen die met hun meeloopt en mee-eet. Pas als hij het brood breekt, herkennen ze hem als de herrezen Christus. Rembrandt kiest voor het moment dat Jezus het brood breekt en beeldt de verbazing en devotie van de discipelen uit .

Jan Steen heeft hetzelfde tafereel geschilderd, maar hij kiest voor een andere setting: De maaltijd is afgelopen, Christus loopt langzaam weg (links) en laat de twee discipelen achter, de een in gebed met gevouwen handen, de ander in vertwijfeling dat hij Christus niet direct heeft herkend.

Jan maakte het schilderij voor een neef en het bleef tot de 18de eeuw in Leiden.

75 van zijn 450 bekende werken van Jan Steen betreffen Bijbelverhalen en zgn. historiestukken. Toch is hij veel bekender geworden door zijn “kluchtige, moralistische schilderijen”.

Jan trouwde met een dochter van Jan van Goyen, Grietje (Margrietje) van Goyen

Jan en Grietje gingen wonen in Den Haag

Hier zien we het echtpaar, de man leest voor uit de bijbel, de vrouw luistert aandachtig. Het is koud. Zij warmt har handen aan een stoofje, de man heeft een muts op. Scheef.

Jan en Grietje kregen 7 kinderen: Thaddeus, Eva, Constantinus, Havick (naar zijn opa), Johanne, Catherina en Cornelis.

De gezichten van hun kinderen kennen we, want ze hebben zeer waarschijnlijk vaak geposeerd in zijn genre-werken. Hier een voorbeeld.

Jan Steen:
Kinderen leren een kat
dansen [1660]

Dit schilderij kennen we uit de YRS. Daar wordt verteld dat het Rembrandt met vrienden zijn: Maarten Soulsmans, Jan Lievens en Mary Chilton.

Maar het is een schilderij van Jan Steen, met kinderen van Jan Steen. Zo staat links, Thaddeus.

Huis Jan Steen
(aan de Steenstraat)

- Naar Delft [1654]
- Bierbrouwerij "de Roscam" [Oude Delft 74]
- Naar Warmond [1658]
- Weer lid van Lucasgilde in Leiden
- Aansluiting bij de Leidse Fijnschilders
- Verhuizing naar Haarlem [1660]

Jan en Grietje woonden van **1654 tot 1657** in Delft. Zijn vader, Havick, bierbrouwer, hielp hem daar aan een **carrièreswitch**: Jan Steen ging de bierbrouwerij *De Roscam* aan de Oude Delft (nummer 74) uitbaten. Dit werd financieel helaas geen succes vanwege een **economische dip** (mede door **de Delftse donderslag, de ontploffing van het kruitmagazijn in 1654**). Al snel noemde hij zichzelf weer 'gewezen brouwer', al hield hij aan zijn Delftse tijd wel een van zijn absolute meesterwerken over: *Adolf en Catharina Croeser aan de Oude Delft* (beter bekend als *De burgemeester van Delft*). Jan en Grietje gingen naar Warmond (**1658**). Hij ging wonen aan de Steenstraat 😊

In **1658** betaalde hij weer contributie aan het Lucasgilde in Leiden. Na 2 jaar (1660) verhuisde het gezin naar Haarlem. In deze Leids-Warmondse tijd sloot Jan Steen zich aan bij de zgn. **fijnschilders**, zoals Gerrit Dou.. En ging werken als fijnschilder. Hier wat voorbeelden

De Astronoom
Gerrit Dou [1650]

De jonge tekenaar
Jan Steen [1665]

Links het Oostereetstertje. Ze kijkt ondeugend.

Recht bakker **Arent Oostwaart en Catharina**

Keizerswaard. Hij toont vol trots zijn nieuwe broden.

In het midden van het schilderij staat een groot brood, een zgn. Duivekater. Dit is een zoet witbrood, dat voornamelijk wordt gegeten rondom de feestdagen, zoals Sinterklaas, Kerst en Oud en Nieuw. Het is gedecoreerd met ruitpatronen of figuren, wat na het bakken een prachtig glanzend en decoratief effect geeft. De naam is waarschijnlijk terug te voeren tot het gebruik van brood als vervanging voor een dierlijk offer (zoals een kat ofwel een duivel). De vorm van de uiteinden zou ook verwijzen naar de schenkels van een dier. Een dergelijk brood werd vaak cadeau gegeven.

Rechts op het schilderij staat Thaddeus, zoon van Jan Steen, die op een zgn. bakkershoorn blaast ten teken dat het brood klaar is om verkocht te worden.

- In 1669 overlijdt Grietje
- In 1670 overlijdt vader Havick
- Jan erft het huis van zijn vader aan de Langebrug
- en verhuist naar Leiden
- Wordt benoemd tot Hoofdman en Deken van Lucasgilde
- Mag een herberg & kroeg openen in zijn woonhuis

Ook hier kon hij niet van zijn schilderwerk leven. Hij kreeg toestemming om een herberg en een kroeg voor wijn en bier te openen in zijn woonhuis.

Onder zijn gasten waren schilders als Frans van Miers en Jan Lievenszoon. Dolle boel. Maar er werd nauwelijks betaald.

Jan was eenzaam

Maar verderop lag de PENSAL: achter de poort werd het afval van geslachte dieren verkocht. Hier was een inpandig terrein met 16 toonbanken die door vrouwen werden gepacht. In deze omgeving, dicht bij zijn huis, zal Jan Steen waarschijnlijk zijn latere tweede vrouw **Maria Dirkxdochter van Egmond** hebben ontmoet. Deze weduwe voorzag in het onderhoud van haar twee jonge kinderen door de verkoop van gekookte schapenkoppen en poten. Bijna dagelijks zag Jan Maria met haar koopwaar langs zijn huis lopen. Van het een kwam het ander.

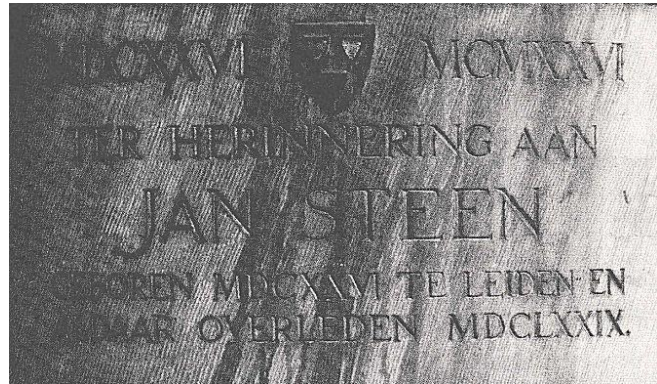
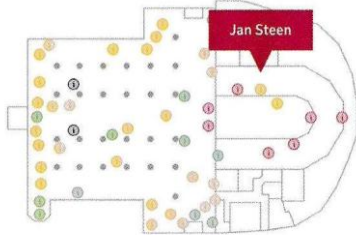

Jan Steen schildert Maria
Dirkxdochter van Egmond
als Batsheba
[1673]

Hier zien we Maria afgebeeld als Batsheba, met de uitnodiging van David in haar handen. Batsheba was getrouwd met een officier uit het leger van David. David werd verliefd op Batsheba en stuurde haar man op een gevaarlijke missie, waardoor hij overleed. David nodigde de jonge weduwe Batsheba uit voor een diner-a-deux via een brief...

Maria was er niet blij mee, dat zij zo schalks kijkend en rondborstig werd afgebeeld door Jan.

Jan Steen overlijdt 3 februari 1679
Hij wordt begraven in de Pieterskerk

Jan Steen overleed in **3 februari 1679** en wordt begraven in de Pietskerk

Jan Steen kocht hier ruim voor zijn dood een graf. Zijn erfenis was echter niet groot genoeg om het graf als eigendom te behouden.

Zijn kinderen moesten het zeven jaar na zijn overlijden verkopen.

Jan is herbegraven in het familiegraf van zijn grootouders

Aan de voet van deze pilaar is, half verscholen onder de houten koorafsluiting, de grafzerk van zijn familie zichtbaar. De tekst in het gotische randschrift vermeldt de namen van de grootvader van Jan Steen en zijn beide vrouwen,

Sinterklaasfeest

Overigens Jan Steen was **katholiek** en is dat gebleven. Dus ook katholieken werden begraven in de Pieterskerk.

Jan had zowel katholieke als protestante opdrachtgevers. En Jan Steen was erg pragmatisch. Als voorbeeld: hij schilderde het tafereel Sinterklaasavond tweemaal in vrijwel dezelfde setting. Het jongetje krijgt een schoen met een roe, het meisje heeft haar handen vol cadeautjes. Belangrijk verschil. Op het rechterschilderij heeft zij een koek in haar handen, op het linkerschilderij een pop met een stralenkrans, waarschijnlijk Maria. Rechterschilderij was voor een protestante klant, linker voor een katholieke...

JAN STEEN Zelfportret 1670

